

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey ve *Dîvânçe*'si

Suleyman Salim Efendi From Uskudar and His Diwance

Filiz DUMAN

Dr., MEB, Türkçe Öğretmeni

fduman32@hotmail.com

ORCID Numarası | ORCID Numbers: 0000-0002-3166-4083

Öz

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinde olduğu bir dönemdir. Siyasî karışıklıkların olduğu bu yüzyılda edebî çalışmalar devam etmiştir. Bu dönemde Türk Edebiyatı'nda yenilikler yapılmış, eski edebiyat ile yeni edebiyat içiçe olmuştur. Yüzyıl şairlerinin eski edebiyat anlayışından tamamen kopmadıkları bu dönemde manzumeler kaleme alan Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey, hem zamanındaki sanatçıları örnek almış hem de kendinden önceki dîvân şairlerini takip etmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Üsküdarlı Süleyman Bey, çok tanınan bir şair değildir. *Dîvân*'ının basılmamış olması ve *Dîvânçe*'sinin de bugüne kadar yeni yazıya aktarılmaması şairin günümüzde bilinmemesinin en büyük nedenleri arasındadır. XIX. yüzyıl şairi Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'e ait olan *Dîvânçe*'nin iki nüshası da Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde bulunmaktadır ve bu çalışmada *Dîvânçe* günümüz Türkçesine transkribe edilmiştir. Bu makalede bugüne kadar hakkında çalışma yapılmamış olan, döneminin en seçilmiş şairleri arasında yer alan Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in hayatı hakkında bilgilendirme yapılacak ve kaynakların verdiği bilgiler ile *Dîvânçe*'sindeki otuz üç manzumeden yola çıkılarak şairin edebî özellikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Sâlim, *Dîvânçe*, XIX. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı, *Hazîne-i Fünûn*.

Abstract

19th century was a year when Ottoman Empire began to collapse. Literary studies continued in this century when there was political turmoil. During this period, new changes were brought to Turkish literature and traditional and modern literatures became interconnected. Poets of the century didn't lose touch with the traditional literal understanding and Suleyman Salim Efendi also both modelled the artists of his time and followed the preceding diwan poets.

Suleyman Salim Efendi who is the subject matter of our study is not a very well-known poet. The main reasons why he is not very popular today is that his Diwan has not been printed and his Diwance has not been transcribed into the new Turkish alphabet system till today. Two copies of Diwance of 19th Century poet Suleyman Salim are in Yapı Kredi Sermet Cifter library and in this study; Diwance was transcribed into modern-day Turkish language. In the article, some information about the life of Suleyman Salim Efendi who hasn't been studied by others so far and who is one of the most prominent poets of his time was given and the literary characteristics of the poet was dwelled on based on the information from different resources and by analyzing 33 of his poems in his small collection of poetry.

Keywords: Suleyman Salim, Diwance, 19th Century Classical Turkish Literature, *Hazîne-i Fünûn*.

Giriş

XIII. yüzyılda Mevlânâ, Ahmet Fakih, Yunus Emre, Sultan Veled gibi şahsiyetlerle başlayan Klasik Türk Edebiyatı sonraki yüzyıllarda Ahmedî, Şeyhî, Bakî, Nefî ve Şeyh Gâliplerle devam etmiş; XIX. yüzyılda ise Enderunî Vasıf, Yenişehirli Avnî, Keçecizade İzzet Molla, Leskofçalı Galip gibi ediplerle de son bulmuştur. Başlangıcından son dönemine kadar Klasik Türk Edebiyatı'nın her bir sanatçısı bu edebiyatı tamamlayan birer nakkaş görevi görmüştür. Emegi geçen bütün ediplerin tanınması edebiyatımızın eksik parçalarının tamamlanması demektir. Bu eksik parçalardan biri de Klasik Türk Edebiyatı'nın son döneminde yaşamış ancak çok fazla tanınmamış ve eserleri de gün yüzüne çıkmamış olan Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'dir.

XIX. yüzyılın ikinci döneminde yetişmiş şairler içerisinde yer alan Süleyman Sâlim Bey hakkında sınırlı sayıda kaynakta bilgi mevcuttur. Bu kaynakların verdiği bilgiler ve *Dîvânçe*'sindeki şiirlerden yola çıkılarak şairin edebî şahsiyeti ve XIX. yüzyıl edebiyatına katkıları hususunda fikir sahibi olunacak; yapılan transkripsiyon çalışmasıyla da manzumeleri ilim âlemine sunulacaktır.

Hayatı

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in *Dîvânçe*'sinde şahsı ve ailesi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sâlim Bey ile ilgili en kapsamlı malûmatı İbnülemin Mahmud Kemal vermiştir. Onun verdiği bilgiye göre şair, H. 18 Receb 1260/M. 3 Ağustos 1844'te Üsküdar'da doğmuştur ve Sofi Mehmed Paşa'nın sülalesindedir¹. Süleyman Sâlim Bey, önce sıbyan mektebinde daha sonra da dört yıl Üsküdar Rüşdiyesi'nde öğrenim görmüştür. Özel hocalardan Farsça ve Mesnevî dersleri ile aruz dersi almıştır². Kaynaklar incelendiğinde Sâlim Bey'in kısa yaşamı süresince birçok yerde çalıştığı görülmüştür. Öncelikle 1858'de Maliye Nezareti Evrak Odası'nda göreve başlamış, daha sonra ise Eshâm-ı Umûmiye Dairesi, Duyûn-ı İdâre-i Umûmiyesi, Maliye Mektebi Kalemî gibi çeşitli devlet dairelerinde görev almıştır. H. 1311/M. 1894'te vefat etmiştir. Kabri, Üsküdar Tunusbağı'nda Karacaahmet'e giden cadde üzerindedir³. Sâlim Bey'in arkadaşı olan Üsküdarlı Talat Bey, onun vefatı üzerine şu tarihi söylemiştir:

Mihnetinden rûzgârın, şiveninden âlemin

Görmedik hâli zemânın âh bir an sâlimin

Ağladık Allâh bir Tal'at dedik târîhini

*Kabrini pürnûr ide Mevlâ Süleyman Sâlimin*⁴

İbnülemin Mahmud Kemal; Sâlim Bey'in çevresinin onu, güzel ahlaklı olarak tanımladığını ifade etmiştir. Ahmet Rasim, Sâlim'in vefatı üzerine *Yenigün Gazetesi*'nde yazdığı bir makalede onun için nazik, iyi huylu, her manası ile centilmen sıfatlarını kullanmıştır⁵. *Hazîne-i Fünûn* dergisinin *Eslâf* sütununda Süleyman Sâlim'in biyografisine yer veren Faik Reşad da şairin hilm, tevazu, hâlisat, vicdan ve büyük bir himmet sahibi olduğunu vurgulamış, düzgün ve güzel bir lisanı bulunduğunu beyan etmiştir⁶.

Süleyman Sâlim, XIX. yüzyılın çoğu şairi gibi bir tarikat mensubudur. Mevlevî tarikatından olan Sâlim, bunu eserindeki bir beyitle de beyan etmiştir:

Vaqt-i hilâkatden berü Sâlim kapu yoldaşiyuz

Mevlevîyüm ben nevâ-yı neyle hem-demdür gönül (B-24/6)

Yaratılışından beri Mevlevî olduğunu söyleyen şair, gönlünün de ney sesiyle daima hemdem olduğunu belirtmiştir.

¹ *Tuhfe-i Nâilî*'de Sâlim Bey'in Evkaf Bina Emîni Said Efendi'nin oğlu olduğu bilgisi mevcuttur (Tuman 2001, 406).

² İnal 1969, 1612.

³ Bilgin 2012, 331-332.

⁴ İnal 1969, 1612.

⁵ İnal 1969, 1612.

⁶ Faik Reşad 2019, 156-157.

Eserleri

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in elimizde bulunan *Dîvânçe*'sinin dışında herhangi bir eserine şimdilik ulaşılamamıştır. Bursalı Mehmed Tahir Bey, Süleyman Sâlim'in basılmamış bir *Dîvân*'ı olduğu bilgisini vermiştir⁷. İbnülemin Mahmud Kemal'in eserinde verdiği bilgiye göre Hammer tarihi mütercimi Ata Bey, Süleyman Sâlim'in *Dîvân*'ının basılmaması üzerine bu *Dîvân*'dan seçilmiş şiirlerden oluşan bir eser çıkarılması için Sâlim Bey'in oğlu Salahuddin Bey'le konuştuğunu belirtmiştir. Ancak belli bir süre sansürden dolayı, daha sonra da maddi imkânsızlıktan dolayı bu çalışmanın yapılamadığını ifade etmiştir⁸. Kaynaklar, Süleyman Sâlim Bey'in eserlerinin H. 1336/M. 1918'de bir yangında yandığı bilgisini vermiştir⁹.

Süleyman Salim Bey'in eserleri üzerine yaptığımız araştırmada şiirlerinin bazılarının *Hazîne-i Fünûn* dergisinde yayımlandığı görülmüştür. Sâlim'in Cevri'nin "Latîf" redifli gazeline yazdığı nazire derginin H. 1311/M. 1894 yılı, 21. sayısında yayımlanmıştır¹⁰. Bu şiirin dışında Faik Reşad, *Hazîne-i Fünûn*'un *Eslâf* sütununda Süleyman Sâlim Bey'in biyografisini verdikten sonra onun "ol", "-dan sor" ve "olmasun dersen" redifli üç şiirine yer vermiştir¹¹. Sâlim Bey'in *Hazîne-i Fünûn* dergisinde yayımlanan mektubunun arkasında da bir şiiri olduğu beyan edilmiştir¹². Ancak, derginin bu sayısı üzerine yapılan incelemede mektubun arkasından Sâlim'e ait bir şiir görülmemiştir¹³. Bu malûmatlar Süleyman Sâlim'in *Hazîne-i Fünûn*'da tespit edilebilen dört şiirinin olduğu bilgisini vermiş ve bu şiirlerin *Dîvânçe*'sinde de geçtiği tespit edilmiştir. Bunların yanısıra derginin 4. yılına ait 18. sayısında Süleyman Sâlim'in bir gazeline Abdülkadir Halis'in yazdığı nazire yer almaktadır¹⁴. Bu nazirenin redifi "-üm vardır" ek-kelime grubudur. Bu ek-kelime grubuyla aynı redifli bir şiir Süleyman Sâlim Bey'in *Dîvânçe*'sinde geçmemektedir. Şimdilik diyebiliriz ki nazire edilen bu şiir, Sâlim'in yayımlanmamış *Dîvân*'ında yer almaktadır.

Dîvânçe'si

Üsküdarlı Süleyman Sâlim'in var olan tek eseri *Dîvânçe*'sidir. Eserin aslı elimizde değildir. Mehmet Cavid Baysun tarafından istinsah edilen iki nüshası¹⁵, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinden istenmiş ve tarafımızca incelenmiştir. *Dîvânçe*'nin başka bir nüshasına rastlanılmamıştır. Çalışmada Mehmed Cavid Baysun tarafından 1943'te yazılmış olan nüsha (A), 1947'de yazılmış nüsha (B) olarak gösterilmiştir.

Dîvânçe'nin her iki nüshası da ciltsizdir. Nüshalar, sarı renk düz bir kâğıda yazılmıştır. (A) nüshasının arka iç kapağı ebrûlidir. Nüshaların içerisindeki şiirler rika hattıyla kaleme alınmıştır. Her iki nüshada da şiirlerin beyit sayısı muhtelifdir. Eserlerin sayfalarında herhangi bir süsleme veya renkli bir yazı bulunmamaktadır.

(A) nüshasının başında "Dîvânçe" yazısı bulunmamaktadır. Bu nüshada manzumeler "Gazeliyyât" başlığı altında verilmiştir. Nüshanın sonunda "İş bu eş'âr Mehmed Cavid tarafından iktitâf ve istinsâh edilmiştir."¹⁶ ifadesi yer almaktadır. Buna göre birinci nüsha Mehmed Cavid tarafından Üsküdarlı

⁷ Bursalı Mehmed Tahir 1972, 367.

⁸ İnal 1969, 1613.

⁹ Faik Reşad 2019, 156; İnal 1969, 1613; Bilgin 2012, 332.

¹⁰ Yıldırım 2003, 91.

¹¹ Faik Reşad 2019, 157-158.

¹² Gökalp 2003, 102.

¹³ *Hazîne-i Fünûn*, 2020a.

¹⁴ Yaroğlu 2013, 57.

¹⁵ A: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, no: 035989.

B: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, no: 035961.

¹⁶ A, vr. 17b.

Süleyman Sâlim Bey'in şiirlerinin toplandığı bir eserdir. (B) nüshasının başında ise “Üsküdarlı Süleymân Sâlim Beg Dîvân-çe”¹⁷ yazılıdır. Bu nüshada bir şiirin dışında eserde bulunan diğer manzumeler gazellerden oluşmaktadır. Bu nedenle eser önceki nüsha gibi daha çok bir gazeliyattır. (B) nüshası için (A) nüshasındaki şiirlere ek olarak Mehmed Cavid Baysun'un ulaştığı Sâlim'in başka şiirlerinin eklenmesiyle oluşturulmuş bir nüshadır denilebilir. (B) nüshasında “beni” redifli mersiye ile 27. varaktan sonraki 30, 31 ve 32. şiirler (A) nüshasından farklı olarak eserde bulunmaktadır. “Eylemiş” redifli gazel (B) nüshasında iki kez yazılmıştır. (A) nüshasında diğer nüshadan farklı olarak “budur işte” redifli gazel yer almaktadır.

*Dîvânçe*lerdeki şiirlerin sıralaması aynı değildir. (A) nüshasındaki bir şiir (B) nüshasında farklı bir varaktadır. Bu durum ve nüshalar arasındaki diğer farklılıklar dipnotlarda belirtilmiştir.

Edebî Kişiliği

Birçok alanda yeniliklerin yapıldığı XIX. yüzyılda edebiyatta da edebî türler ve içerik açısından yeni bir edebî anlayış ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu edebî anlayış, eskisinden tamamen kopmamıştır. Özellikle de şiirde eski ile yeni arasında önemli bir fark oluşmamış; dil, vezin ve nazım şekilleri büyük ölçüde aynı kalmıştır¹⁸. Bu yüzyılın ikinci yarısında şiirler kaleme alan Sâlim Bey de manzumelerinde *Dîvân* edebiyatı şairlerinin geleneğini devam ettirmiştir. Onun *dîvân* şairleri doğrultusunda şiirlerini yazdığını Faik Reşad da dile getirmiştir. *Hazîne-i Fünûn* dergisinin *Eslâf* sütununda *Dîvân* edebiyatına mensup şahıslar tanıtılmıştır. Vefatından bir buçuk ay sonra da Faik Reşad, Süleyman Sâlim'in biyografisine bu sütunda yer vermiştir. *Eslâf*tan olmadığı halde Sâlim Bey'in biyografisinin bu sütunda kaleme alınması onun *tarz-ı kudemâ* üzere yani *Dîvân* edebiyatının büyük şairleri gibi şiir yazmasına bağlanmıştır¹⁹.

Süleyman Sâlim, şiirlerinde çok uzun ve anlaşılmayan tamlamalara yer vermemiştir. Şair; okuyucuyu yormayan ancak edebî zevkten de uzak olmayan manzumeler kaleme almıştır.

Dil-nüvâz ol güzelüm 'âlemi tesrîre çalış

Seni tahkîr ideni rıfķ ile tevķîre çalış (B-8/1)

Dîvânçe'den alınan bu beyitte şair, okuyucunun kolaylıkla idrak edebileceği bir dil kullanmıştır. Sevgiliye seslendiği mısralarda ondan ince olmasını, gönlü okşamasını ve böylece herkesi sevindirmesini istemiştir. Sevgilinin kendisini küçük görenlere karşı nazik davranışlarıyla onları yüceltmesini istemiştir.

Sâlim Bey, az söylemiş ama üstadâne söylemiş bir şairdir. Çoğu beyti tek başına derin anlamların yüklü olduğu mısralardan oluşmaktadır. *Dîvânçe*'sinde bulunmayan ancak İbnülemin'in kaydettiği aşağıdaki beyitler, onun ustaca söylediği şiirlere örnek teşkil etmektedir.

Eyledi mecnûn nice âkilleri

Âteşine pûte edüp dilleri

¹⁷ B/vr. 1a.

¹⁸ Mengi 2006, 259.

¹⁹ Gökalp 2003, 53.

Eyledi âkil niçe bakilleri

Yakdı eritdi niçe kâmilleri²⁰

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey, manzumelerinde mahlas kullanmamıştır. *Eslâf*'taki biyografik tanıtımında, *Dîvânçe*'sinde ve *Hazîne-i Fünûn* dergisinde yayımlanan şiirlerinde herhangi bir takma ada rastlanılmamıştır. Şair, aşağıdaki örnekte olduğu gibi manzumelerinde “Sâlim” adını kullanmayı tercih etmiştir:

Bu kayd-ı şâ'iriyetden hülâşa çâre yok Sâlim

Ki nâmuñ pençe-i mecmû'a-i aḥbâba düşmüşdür (B-11/5)

Süleyman Sâlim Bey, zamanının en önemli şairleri arasındadır. İbnülemin Bey'in verdiği bilgiye göre Atâ Bey onu; Ziya Paşa, Kâzım Paşa, Hersekli Ârif Hikmet Bey, Yenişehirli Avnî Bey, Muallim Naci devri nazımının en seçilmiş şairleri arasına yerleştirmiştir. İbnülemin de Sâlim'in şiirlerinden yola çıkarak yaptığı yorumda onun az ama üstadâne şiir söylediğini ifade etmiş ve genellikle şiirlerinin mutasavvifâne, hakîmâne, ârifâne ve âşıkâne olduğunu belirtmiştir²¹.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in nesir alanında yazdığı herhangi bir eserine ulaşamamıştır. Bu nedenle Sâlim Bey'in nesirdeki ustalığı hususunda bir yorum yapamıyoruz. Faik Reşad'ın *Eslâf*'ta, Sâlim Bey'in nesirde ne kadar usta olduğuna binaen yazdığı cümleleri bize bu hususta biraz bilgi vermektedir. Reşad; “Merhûmun nesirdeki iktidârı da şiirde olan iktidarından aşağı kalmazdı. Şu hâle göre kendisine ‘şâir’ denildiği gibi ‘münşî’ de denilebilir.” ifadesiyle Sâlim Bey'in iyi bir nesir yazarı olduğunu beyan etmiştir²².

Faik Reşad'ın, “Nazire ve tahmisler ile mektupları zâyi olsa da bir haylisi ezberimdedir.” beyanından Sâlim Bey'in nesir olarak sadece mektupları olduğu anlaşılmaktadır²³. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu mektuplardan şimdilik sadece bir tanesine ulaşabildik. Mektup, *Hazîne-i Fünûn* dergisinin H. 1311/M.1894 yılına ait olan 48. sayısında “Müteferrika” bölümünde yayımlanmıştır. Mektup, dergide yayımlanmasından üç yıl önce H. 1308/M.1891'de yazılmıştır ve içeriği şöyledir; çağındaki şairlerden bir zat, hazırlayacağı kitap için Sâlim'den şiir istemiştir. Bunun üzerine Süleyman Sâlim Bey, kitabın yazarına teşekkür mahiyetli bir mektup yazmıştır²⁴. Sâlim Bey bu mektupta “Âlem-i edebiyatı uzaktan olsun görmek şerefine nail olmuşlardan bile olmadığımı herkesden evvel kendim itiraf eylediğim için bendenizden âsâr taleb etmeğe tenezzül buyurulacağını asla tahattur itmez idim.” ifadesini kullanarak şiirlerinde olduğu gibi nesirde de üslubundaki mütevazılığı göstermiştir²⁵.

Süleyman Sâlim Bey'in Etkilendiği ve Etkilediği Şairler

Çalışmamıza konu olan Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey, dönemindeki ve önceki yüzyıllardaki dîvân şairlerini örnek almış bir ediptir. Dîvân şiiri geleneğine bağlı olan şair, döneminde ve sonraki asırlarda adından söz ettiren şairlerin şiirlerine nazireler yazarak onların takipçisi olduğunu da göstermiştir. Sâlim Bey'i yakinen tanıyan Faik Reşad da *Eslâf*'ta onun nazireleri ve tahmislerinin olduğu bilgisini vermiştir²⁶. Bu ifadeden yola çıkarak Sâlim Bey'in eserinde yaptığımız incelemede üç naziresinin bulunduğu tespit edilmiştir. Sâlim; Cevrî, Nâbî, Yenişehirli Avnî Bey gibi şairlerin şiirlerine nazireler

²⁰ İnal 1969, 1614.

²¹ İnal 1969, 1613.

²² Faik Reşad 2019, 157.

²³ Faik Reşad 2019, 157.

²⁴ Gökâl 2003, 102.

²⁵ *Hazîne-i Fünûn*, 2020a.

²⁶ Faik Reşad 2019, 156.

yazmıştır. Süleyman Sâlim, bu nazirelerinden ikisinde hangi şairin şiirini tanzir edeceğini de işaret etmiştir. Yenişehirli Avnî Bey ile Nâbî'nin isimlerini eserinde zikreden Sâlim Bey, Cevrî'nin ise ismini eserinde kullanmamıştır.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in *Dîvânçe*'sinde nazire yazdığı şairlerden birisi Yenişehirli Avnî Bey'dir. Avni Bey, Süleyman Sâlim'le aynı dönemde (M. 1826/M. 1883) yaşamıştır. O da Süleyman Sâlim gibi Mevlevî bir şairdir. Döneminin en iyi dîvân şairlerinden olan Avnî hakkında İbnülemin, "şiir-i müşahhas" ifadesini kullanmıştır²⁷.

Sâlim Bey, yazdığı "-e çalış" redifli gazelinin son beytinde Avnî Bey'e atıfta bulunmuştur. Şair, eğer amacı şiirde yeni bir tarz edinmekse Avnî Bey'in şiirini tanzir ederek onu takip etmesi gerektiğini belirtmiştir:

Sâlik-i tarz-ı cedîd olmağ ise maqşûduñ

Pey-rev ol 'Avnî Begüñ şi'rini tanzîre çalış (B-8/6)

Sâlim Bey'in bu beytinden yola çıkarak yapmış olduğumuz araştırmada Yenişehirli Avnî Bey'in "-dur gönül" redifli gazeline²⁸ Süleyman Sâlim'in aşağıdaki nazireyi yazdığı tespit edilmiştir:

Nüşha-i genc-i muğalsam hırz-ı a'zamdur gönül

Hırz-ı a'zam nüşha-i genc-i muğalsamdur gönül

Cilvegâh-ı nazra-i Hağdur mükerremdür gönül

Ser-i âşâr-ı tecelliyâta mahremdür gönül

Mehbiğ-i envâr-ı 'ışku'llâhdur her küşesi

Şu'lezâr-ı rü'yete tavrı mücessemdür gönül

Gâh bi-ğayd u muğayyed gâh şadân u hazîn

Nükte-dân-ı devre-i ahvâl-i 'âlemdür gönül

'Ahde şâbitdür tevellâ vü teberrâsın bilür

Vâkı'ât-ı Kerbelâdan gerçi ser-semdür gönül

²⁷ Turan 1998, 20-31.

²⁸ Turan 1998, 840.

Vaqt-i hilkatden berü Sâlim kapu yoldaşuyuz

Mevlevîyüm ben nevâ-yı neyle hem-demdür gönül (B-24)

Sâlim Bey'in bu şiirinin diğer özelliği de çok matlalı (zü'l-metâli') bir gazel olmasıdır. Gazelin matla beytindeki kafiye ikinci ve üçüncü beytin her mısrasında devam etmiştir.

Süleyman Sâlim Bey'in etkilendiği ve şiirini tanzir ettiği bir diğer şair Cevrî'dir. XVII. yüzyıl şairi Cevrî'nin "latîf" redifli şiirine²⁹ yazdığı nazire *Hazîne-i Fünûn* dergisinde de yayımlanmıştır³⁰.

Gülden dahı o şüh-ı leâfêf-nümâ latîf

Ser-tâ-be-pâ latîf yaratmış Hüdâ latîf

Endâm-ı dil-pezirî ne rütbe latîf ise

Tarz-ı hırâm-ı dil-keşi andan daha latîf

Bir bezme geldi âh naşıl bezm idi o bezm

Her bezm olur mı öyle 'aceb dil-güşâ latîf

Sâkî güşâde-rû leb-i minâ neşât-rîz

Ser-germ-i neşve yâr mülâyim hevâ latîf

Bülbüllerinde vird-i şeh-êr-hîz-i yâ Vedûd

Muṭriblerinde bâng-ı dil-âvîz-i yâ Latîf

Sâlim hayâl-i dil-ber iken söyleden beni

Olmaz mı böyle bir gâzel-i bi-behâ latîf (B-19)

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey, âşıkâne bir tarzda yazdığı bu şiirinde sevgilinin meclise gelişinin verdiği sürûru, ortamı neşelendirmesini anlatmaktadır. Bu şiirde Sâlim "dil-pezir, dil-keş, dil-güşâ, dil-âvîz, dil-ber" sözcük gruplarını çoğu beytinde kullanmış; "gönül çeken, gönle ferahlık veren, gönlün beğendiği" anlamlarında kullanılan bu sözcük gruplarının oluşturduğu âhenkle şiirini

²⁹ Ayan 1981, 229.

³⁰ Yıldırım 2003, 91.

zenginleştirmiştir. Ayrıca Sâlim Bey bu naziresinde Allah'ın isimlerine de yer vermiştir. “Yâ Latîf” ve “Yâ Vedûd” isimleri hem Cevrî'nin hem de Sâlim'in şiirinde geçmektedir.

Zikr-i lisân-ı bülbül-i gül-zâr-ı yâ Vedûd

Vird-i zebân-ı ma'ni-i ezhâr-ı yâ Latîf³¹

Cevrî, gül bahçesindeki bülbüllerin zikrinin yâ Vedûd olduğunu, çiçeklerin dilinden düşmeyen zikirin de yâ Latîf olduğunu ifade etmiştir.

Bülbüllerinde vird-i seher-îz-i yâ Vedûd

Muṭriblerinde bâng-ı dil-âvîz-i yâ Latîf

Sâlim de bu beytiyle seher vaktinde bülbüllerin yâ Vedûd zikrini çektiğini, muṭriblerin de gönlü cezbeden yâ Latîf zikrini yüksek sesle söylediklerini dile getirmiştir.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in eserinde yer alan bir diğer nazire ise XVII. yüzyıl şairi Nâbî'nin “idi” redifli gazeline yazdığı manzumedir³². Nazire; sevgiliden, sevgiliye duyulan aşk ve onunla geçirilen güzel andan bahsetmektedir:

Ey ol zamân ki meclis ṭarab-feşânuñ idi

Fütâdegân-ı muḥabbet kadeḥ-keşânuñ idi

Güşâde olmadı mihr-i bahârî iḥsânî

‘Aceb o ḡonca-i nevres ne gülsitânuñ idi

O ḡüsn ü ân ile anı görünce virdüm dil

Ḥaṭâ benümdi ne anuñ ne ḡüsn ü ânuñ idi

Gönül ḡarâb idi ḡâlûñ bir ‘aḡ ilinde senüñ

Teşekkür eyle ki âhum meded-resânuñ idi

Tefekkür eyle güzeşte-zamân-ı iḡbâli

Seni mezemmet idenler medîḡa-ḡânuñ idi

³¹ Ayan 1981, 229.

³² Balkan 1973, 982.

Revānı şād ola Nābî Efendi merhūmuñ

Bu kavlı-i pāk o pîr-i sūhan-verānun idi

Bu pend ‘āqıle besdür ki halk söylerler

Zemān ile bu sarāy-ı kühen fülānuñ idi

‘Aşā-yı hāme ki teşhîr olundı ey Sâlim

Bu ‘arşagāh-ı me‘ānî ki sâhîrānuñ idi (B-30)

Süleyman Sâlim’in Nâbî’nin gazeline nazire yazdığını ise aynı şiirin içerisinde geçen aşağıdaki beyitten anlamaktayız:

Revānı şād ola Nābî Efendi merhūmuñ

Bu kavlı-i pāk o pîr-i sūhan-verānun idi (B-30/6)

Sâlim, naziresinde geçen aşağıdaki beyti ise Nâbî’nin şiirinden aynen alınmıştır. Alıntı yapılan beyt “Bu akıcı şiir, kusursuz söz; o güzel söz söyleyen pîre yani merhum Nâbî Efendi’ye aittir” anlamındaki mısralarından hemen sonra gazele eklenmiştir:

Bu pend ‘āqıle besdür ki halk söylerler

Zemān ile bu sarāy-ı kühen fülānuñ idi (B-30/7)

“Halkın söylediği akıllıca bir nasihat vardır ki bu eski saray, zamanında bir başkasına aitti.” mealindeki beyt hikemî bir anlam ifade etmektedir. Hikemî şiir tarzının en başarılı örnekleri XVII. yüzyıl şairi Nâbî tarafından verilmiştir. Nâbî kendisinden sonra bu tarzda şiir kaleme alan birçok şair tarafından da takip edilmiştir³³. Süleyman Sâlim de Nâbî’yi takip eden şairler arasındadır. Öyle ki Sâlim “Hiçbir şeyin insanlara ait olmadığı, her şeyin gelip geçici olduğunun kastedildiği; bizim zannettiğimiz şeylerin zamanında başkalarına ait olduğu” mealindeki Nâbî’nin bu hikemî beytini çok beğenmiş ve aynen naziresine yerleştirilmiştir.

XVII. yüzyılın başarılı şairlerini örnek alma eğilimi, XIX. yüzyıl şairlerinin önemli özelliklerindedir. Bu eğilim Sâlim Bey’de görülmüş ve şair, Nâbî ve Cevrî gibi şairlerin şiirlerini tanzir etmiştir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki Süleyman Sâlim de örnek alınan şairler arasındadır. Döneminin başarılı bir edibi olan Sâlim’in şiirine de nazire yazılmıştır. *Hazîne-i Fünûn* dergisinin dördüncü yılına ait 18. sayıda yayımlanan nazire, Bağdat Eski Maarif Müdürü Abdülkadir Halis Bey tarafından yazılmıştır. “-üm vardır” ek-kelime grubu redifle kaleme alınan nazire şöyledir:

Şeh-i iklîm-i hüsne çok zamāndur hıdmetüm vardır

Yolunda terk-i cāna ez-dil ü cān gayretüm vardır

³³ Mengi 1987, VII.

Felek devr itmedi kām üzre bir ‘aks itmede gerdiş

Naşıl āh itmeyüm sūzişle derd ü miḥnetüm vardır

Meyüm ḥūn-ābe-i dildür ciger biryānidur nuklüm

Bu miḥnet-ḥānede ḡāyet mükemmel ‘işretüm vardır

Cenāb-ı Sālīm üstāda pey-revlikle ey Ḥālīş

Meyān-ı şā‘irānda iştiḥāra raḡbetüm vardır

Medār-ı iftiḥārum ḥubb-ı Ḥaydardur dü-‘ālemde

Der-i Āl-i ‘abāya tā ezelden nisbetüm vardır³⁴

Dîvânçe’nin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey’in *Dîvânçe*’sindeki bir şiir dışında 32 manzume gazellerden oluşmaktadır. (B) nüshasındaki “beni” redifli şiiri mersiye türünde yazılmış bir kasidedir. Şair, manzumelerinde başlık kullanmamayı tercih etmiştir. Eserde, şiirlerin nazım şeklini gösteren “Gazeliyyât” ve bir şiirin türünü belirten “Mersiye” sözcükleri dışında başlığa yer verilmemiştir.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey, *Dîvânçe*’sindeki manzumelerin tamamını aruz vezniyle yazmıştır. Nüshalardaki şiirlerde Sâlim’in kullandığı vezin kalıpları ve kullanım oranları şöyledir:

Sıra Nu	Vezin	Manzume Adedi	Kullanım Oranı (%)
1	Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün	6	18,1
2	Fā‘ ilâtün Fā‘ ilâtün Fā‘ ilâtün Fā‘ ilün	12	36,3
3	Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün	5	15,1
4	Mefā‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün	3	9
5	Mef‘ ülü Fā‘ ilâtün Mef‘ ülü Fā‘ ilâtün	2	6
6	Mef‘ ülü Fā‘ ilâtü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün	4	12,1
7	Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ilün	1	3,03
	TOPLAM	33	

³⁴ *Hazîne-i Fünûn*, 2020b.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim şiirlerinde yedi farklı aruz vezni kullanmıştır. Şair en çok remel bahrinin müsemmen kalıbı *Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün, Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün* vezinleriyle manzumelerini kaleme almıştır.

Dîvân şiirinde kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olarak redife çok yer verilmiştir³⁵. Süleyman Sâlim Bey de *Dîvânçe*'sinde yer alan otuz üç şiirin otuz birinde kafiyeyi tamamlayan ve mısralara bir âheng kazandıran redifi kullanmıştır. Şairin *Dîvânçe*'sinde kullandığı redifleri tespit etmek ve nüshalar arasındaki manzumelerin sıralanış farkını göstermek amacıyla hazırladığımız tablo şöyledir:

(A) Nüshası		(B) Nüshası	
-ler peydâ	laṭîf	-dur bu	buluruz
-lar saña	olmasun dirseñ	-e	eylemiş
eylemek 'abeş	degül	beni	laṭîf
-e çalış	ol	olmaz bana	olasun
-i var	olalum	-ler peydâ	olmasun dirseñ
-a düşmüşdür	neş'emden	-lar saña	degül
-dan sor	-dur bu	eylemek 'abeş	ol
olur	budur işte	-e çalış	-dur/-dür gönül
bî-gânedür	-e	eylemiş	olalum
iderüz	lâzımsa	-i var	neş'emden
buluruz	-uñ idi	-a düşmüşdür	lâzımsa
-dur/-dür gönül		-dan sor	-uñ idi
olasun		olur	itdüm bu 'ıyd
olmaz bana		bî-gânedür	-i
eylemiş		itdiler	-sına
itdiler		iderüz	

Şiirlerindeki *beni, olmaz bana, -lar sana, -e çalış, eylemiş, itdiler, iderüz, -dan sor, olasun, degül, budur işte* gibi örneklerde olduğu gibi çoğu redif, Türkçe sözcüklerden ve ek kelime grubundan oluşmuştur. Bunların yanı sıra şair; *peydâ, eylemek 'abes, bî-gânedür, laṭîf, neş'emden, lâzımsa, itdüm*

³⁵ İsen vd. 2014, 201.

bu 'ıyd gibi örnek kelime ve kelime gruplarında görüldüğü üzere Arapça ve Farsça sözcük ve sözcük gruplarından oluşan rediflere de yer vermiştir. Dîvân şiiirinde kullanılan redifler genellikle Türkçe kelimelerden seçildiği gibi bu kelimelerin içinden de daha çok fiillerin çekimli halleri şiiirlerde redif olarak kullanılır³⁶. Sâlim Bey de dîvân şairlerinin bu kullanımına uymuş ve eserindeki on iki şiiirde *-e çalış, eylemiş, -den sor, -a düşmüşdür, olur, itdiler, iderüz, buluruz, olusun, olmasun dirsən, ol, olalum* çekimli fiilleri redif olarak kullanmıştır.

Süleyman Sâlim Bey'in *Dîvânçe*'sinde göze çarpan önemli özelliklerden birisi, onun şiiirlerinde telmihe çok yer vermesidir. Şair, şiiirlerinde en çok Kerbelâ hatırlatması yapmıştır. Eserindeki geçen üç farklı beyitte bu olay işlenmiştir.³⁷ Aşağıdaki mısralar bu beyitlerden bir tanesidir:

Maḥv olsa gitse merdān nā-merde minnet itmez

Âl-i Hüseyin olanlar meyl eylemez Yezîde (B-28/1)

Şair beyitte, Hz. Hüseyin'i ve eziyet edip onu Kerbelâ'da şehid eden Yezid'i hatırlatmıştır. Hz. Hüseyin'in Yezid'e tenezzül etmemesi anımsatılarak, her şey yok olsa bile mert olanların namertlere minnet etmeyeceği ifade edilmiştir.

Sâlim'in manzumelerinde yer verdiği bir diğer telmih ise Hz. Süleyman ile ilgili olan hatırlatmalardır.³⁸ Bu beyitlerden birisi onun teyzesinin oğlu İbn Berhiyâ'nın³⁹ hatırlatıldığı beyittir:

Degül her müdde'ā fehme müyesser-mesned-i taḥkîk

Süleymānuñ şükūh ü şānın İbn Berḥiyādan şor (B-12/2)

Beyitte Sâlim; her iddia edilenin kolaylıkla anlaşılmaya, araştırmaya uygun olmaması gibi Hz. Süleyman'ın da şanının sadece kendisinden bilinmemesi gerektiğini onun büyüklüğünde İbn Berhiyâ'nın payının çok olduğunun bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Süleyman Sâlim, eserinde iktibasa da yer vermiştir. Şair, "neş'emden" redifli gazelinin ikinci mısrasında Kâf sûresi 30. âyetten alıntı yaparak eserine zenginlik katmıştır:

Revâc-ı şevk ü neşâṭum o rütbedür ki tutar

Cihân-ı na' re-i hel min mezîd⁴⁰-i neş'emden (B-26/3)

Sâlim; sevincinin, neşesinin çok olduğunu ve cihânın da bu neşeden daha yok mu, diye nara attığını ifade etmiştir. Bu beyitte şair, iktibas yaptığı gibi mübalağalı bir anlatıma da yer vermiştir.

Süleyman Sâlim Bey'in şiiirlerinde sözü güzelleştirmek ve anlamı zenginleştirmek için tevriye sanatını kullandığı görülmüştür.

³⁶ İsen vd. 2014, 201.

³⁷ B-3/3; B-3/5 ve B-24/5.

³⁸ B-9/3, B-12/2.

³⁹ **Âsaf:** Adı islâmi kaynaklarda Âsâf b. Berahya (Berhiyâ) olarak geçmektedir ve Hz. Süleyman'ın teyzesinin oğludur. Ayrıca Süleyman peygamberin veziridir. Hz. Süleyman, Sebelilerle savaşa girmeden önce yanındakilerden Belkis'in tahtını kendisine getirmesini istemiştir. Binlerce kilometre ötedeki tahtı göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir sürede getiren kişinin Âsaf b. Berahya olduğu rivayet edilmiştir (Tökel 2000, 325-326).

⁴⁰ **Hel Min-Mezîd:** "Daha var mı?" anlamına gelen sözcük grubu, Kaf Sûresi 30. Âyette geçmektedir. "O gün cehenneme: Doldun mu, deriz. Daha yok mu, der." Kâf, 50/30. (Yılmaz 1992, 69).

Mürveş itmiş kimin hüküm-i kazâ h'âr u zelîl

Kimini iklîm-i 'İzzetde Süleymân eylemiş (B-9/3; 18/3)

Örnek beyitte şair; kaderin kimini karınca gibi değersizleştirdiğini kimini de saygı, hürmet ve ikramda Süleyman Peygamber gibi eylediğini ifade etmiştir. Sâlim ikinci mısrasındaki “izzet” kelimesini, yakın anlamıyla XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başında yaşamış olan Dîvân şairinin usta kalemlerinden Keçecizâde İzzet Molla; uzak anlamıyla da “hürmet, saygı, ikram” manasında kullanmıştır.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in *Dîvânçe*'sindeki mazumelere muhteva yönünden bakıldığında onun genellikle hakimane şiirlere ağırlık verdiği görülmüştür. Hakimane gazeller; hayat dersi veren, öğretici ve veciz söyleyişli gazellerdir⁴¹. Sâlim'in yazdığı hikemî birçok beyit okuyucuyu düşündüren, nasihat içerikli beyitlerdir. “Eylemiş” redifli gazeli, bu şiirin bir örneği niteliğindedir:

Eyleyüp Hağ bir kulun sulţân-ı dehr iken gedâ

Bir hağîr âhengeri şâh-ı cihânbân eylemiş (B-9/8)

Şairin şiirinden alınan yukarıdaki örnek beyitte; insanın dünyaya sultan iken Allahü Teâlâ'nın onu bir dilenci yapabileceğini, bir hakir demirciyi de hükümdar edebileceği ifade edilmiş ve Allah'ın kudretinin her şeye yettiği belirtilmiştir.

Sâlim Bey, “olmasun dirseñ” redifli gazelinde nasihatlerde bulunmaya devam etmektedir. O nasihatlerden birisi de kişinin bu dünyada iyi bir şekilde anılması için onun neler yapmaması gerektiğini anlattığı aşağıdaki beyittir:

Mesâvîden çekinme halkı incitmekden el çekme

Eger nâmuñ cihânda hayr ile yâd olmasun dirseñ (B-21/2)

Sâlim Bey mısralarında; kişi bu dünyada hayırlı bir şekilde anılmak istemiyorsa kötülük yapmaktan ve insanları incetmekten çekinmemeli, ifadesini kullanmıştır. Eğer hayır ile yâd edilmek istiyorsa kişi, insanlara iyilik yapmalı, diye nasihat etmiştir. Şiirin bir başka beyitinde ise Sâlim, insan nefesine boyun eğmek istemiyorsa onu Allah aşkından haberdar eylemesi gerektiğini söylemiştir:

Dilüñ esrâr-ı 'ışku'llâhdan âgâh idüp Sâlim

Anı râm it Hudâyâ nefsi münkâd olmasun dirseñ (B-21/6)

Şairin bir diğer hakimâne şiiri ise “degül” redifli gazeldir. Bu gazelden aldığımız bir beyitte Sâlim; sana dalkavukluk yapanlara aldanma, diye tenbihte bulunmuştur. Bu iddiasının bir safсата olmadığını, okuyucuya nasihatini dinlemesini tavsiye etmiştir:

Her gördüğün müdâhine olma firîfte

Güş it bu kavli safсатаlı müdde'â degül (B-22/4)

⁴¹ İsen vd. 2014, 221.

Süleyman Sâlim “olalum” redifli gazelinde, insanların birbirine karşı saygılı olması gerektiğini söylemiş; kimsenin kalbinin kırılmaması gerektiğini tavsiye ederek, nazik bir kişiliğe sahip olduğunu da göstermiştir:

Ne halkı incidelüm biz ne halkdan incinelüm

Ne dil-figârimuz olsun ne dil-figâr olalum (B-25/3)

Sâlim manzumelerinde okuyucuya yol gösteren onu düşünmeye sevk eden şiirler kaleme almaya devam etmiştir. Aşağıdaki beyitte, hâl ehlinden olan kişilerin cihanın hükümdarına minnet etmediğini, ne isteyecekse Mevlâ’sından dilediğini beyan etmiştir:

Rabṭ kılp eyler o ehl-i hâl kim Mevlâsına

Eylemez minnet cihânuñ Hüsrev ü Dârâsına (B-34/1)

Bir belâ itmeme taşavvur ‘âlem-i imkânda

İhtiyâc ‘arz eylemek gibi kişi a‘dâsına (B-34/2)

Yine aynı şiirin ikinci beyitinde Sâlim, bu sefer de kişinin düşmanına ihtiyacını arz eylesininin bu imkân dünyasındaki en büyük belâ olduğunu söylemiştir.

Süleyman Sâlim’in eserindeki çoğu şiir hikemî olsa da onun aşktan, sevgiliden ve onun verdiği eziyetlerden söz eden âşikâne şiirleri de mevcuttur. Sevgiliye olan sitemini dile getirdiği aşağıdaki beyitte; sevgilinin aldatmadığı bir gönül kalmadığından yakınmış ancak onun ne kadar güzel olduğunu itiraf etmekten de geri kalmamıştır.

Bir gönül kalmadı ‘âlemde firîb itmediği

Ne ‘aceb hüs ü bahâdur ne ‘aceb ândur bu (B-1/1)

Aynı manzumenin bir başka beyitinde ise verdiği eziyetlerden dolayı artık insâf etmesi gerektiğini sevgiliden istemiştir. Onun kendisine bu kadar eziyet etmesine tahammül edemediğini ifade etmiştir:

Yeter ey şüh-ı sitemkâr yeter inşâf it

O kadar çevre taḥammül idemez cândur bu (B-1/2)

Sâlim bu âşikâne şiirinin son beyitinde, gazelini övmüştür. Sevgilinin gönlünü çekecek güzellikte olan bu gazele kimsenin bir şey söyleyemeceğini de belirtmiştir. Kendisinin güzel söz söyleyebildiğine delil olarak şiirindeki mısraları göstermiştir:

Böyle dil-cû gazele hiç söz olmaz Sâlim

Şūhi-i ṭab‘ı sūḥan-dānuña bürhândur bu (B-1/4)

Süleyman Sâlim, tasavvufî düşüncenin ağır bastığı *ârifâne* şiirler de kaleme almıştır. Şairin bu tarz şiirleri yazmasında onun Mevlevî tarikatına mensub olmasının da etkisi büyüktür. Sâlim Bey'in "lâzımsa" redifli şiiri ârifâne tarzda yazılmış bir manzûmedir.

Harâbât erlerinden eyle istimdâd lâzımsa

Du‘â al pîr-i meyden nefsinî irşâd lâzımsa (B-29/1)

Meyhâne anlamına gelen "harâbât" kelimesinin tasavvufî karşılığı "tekke"dir. Sâlim, kişinin nefsinî irşad etmesi için tekkedeki kişilerden yardım istemesi ve bu tekkenin kâmil mürşidinden de dua almasının gerektiğini ifade eden mısralarını tasavvufî düşüncelerle kaleme almıştır.

Süleyman Sâlim'in şiirleri içerisinde çok fazla olmasa da rindâne gazeller bulunmaktadır. İçkiye ve içki ile ilgili düşüncelere yer veren, dünya hayatına aldırış etmeyen, yaşamaktan zevk almayı konu edinen gazellere *rindâne* gazel denilmektedir⁴².

Sen gelmez isen meclise ey zâhid-i hüd-bîn

Rindân-ı mey-âşâma ‘inâyet budur işte (A-35/3)

Sâlim'in "işte" redifli gazelinden alınan bu beyitinde kendini beğenmiş olarak nitelendirdiği zâhîde seslenmektedir. Eğer sen meclise gelmezsen sarhoş rinde yardım etmiş olursun, diyerek rind-zâhid çatışmasındaki meselenin özüne dikkat çekmek istemiştir.

Rindâne beyitlerden bir diğeri de Sâlim'in bir mukayeseyi dile getirdiği beyittir:

Rindâne neş'e virmez bezm-i riyâ-fürüşân

Güller şüküfte olmaz eyyâm-ı zemherîde (B-2/3)

Şair beyitte; güllerin soğukta açılmadığı gibi riyakârların olduğu mecliste de rindin açılmayacağını ve böylece neşe de vermeyeceğini dile getirmiştir.

Sâlim Bey'in eserinde; hakimâne, ârifâne, âşıkâne ve rindâne gazellerin dışında muhtelif konulara değindiği şiirler de mevcuttur. Bu konulardan birisi, nüktedanlıktır:

Nüktedânun hâşmı dünyâ olsa Sâlim gam degül

Nüktedânlıktan büyük ‘âlemde şân olmaz bana (B-4/5)

Şair bu beyitte kendisinin zarif, ince bir insan olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Nazik, ince birisi olduğu için dünya kadar düşmanı da olsa bundan üzüntü duymadığını; kibar bir kişiliğe sahip olmanın bu dünyadaki en büyük şân olduğunu ifade etmiştir.

Sâlim'in şiirlerinde işlediği konulardan bir diğeri ise kanaatin önemidir.

Sâlim kanâ‘at ehline mahşûşdur huzûr

Erbâb-ı hırşa bahş-i huzûr eylemek ‘abeş (B-7/7)

⁴² İsen vd. 2014, 221.

Süleyman Sâlim Bey, “eylemek ‘abes” redifli gazelinin son beytinde; asıl huzurun kanaatkâr kişilerde olduğunu vurgulamış, hırslı olan insanlarda huzur aramanın abes olduğuna değinmiştir.

Faik Reşat *Eslâf*’ta, yazdığı gazelleri tashih etmesi için Süleyman Sâlim Bey’e götürdüğünü ve bu gazellerin acemice yazılmış olmasına rağmen Sâlim Bey’in kendisine iltifatlarda bulunarak onu teşvik ettiğini yazmıştır⁴³. Faik Reşat’ın bu ifadesinden anlaşılmaktadır ki Sâlim Bey, insanları övmekten çekinmeyen, beğenilerini söyleyebilen bir şahsiyettir. Şairin bu özelliği onun yazdığı bir manzumede de görülmüştür. O, eserinde geçen bir gazelde başka bir şahsın yazdığı bir mecmuaya duyduğu beğeniyi ifade etmekten geri kalmamıştır:

Bârek ’allâh ey müzeyyen nüşa-i hikmet qarîn

Habbezâ mecmu‘a-i pâkîze-i tarz-ı nevîn (B-31/1)

Sâlim şiirine, beğeni sözcüğü olan *Bârekallâh* kelamı ile başlamıştır. Süslü ve hikmetli bir nüsha olarak nitelendirdiği eserde şairin; güzel, akıcı ve yeni bir üslup kullandığını belirtmiştir.

Ġâyet-i tekrîme şâyândur o metn-i müsteġâb

Kim anı te’lifê himmet itdi bir zât-ı güzîn (B-31/2)

Övgüsüne devam eden Sâlim Bey; bu beyitte de eserin saygıya mazhar, güzel bir metin olduğunu vurgulamıştır. Bu metni telif edenin de seçkin bir zat olduğunu ifade etmiştir. Gazelin diğer beyitlerinde de Sâlim, esere ve müellifine övgülere devam etmiştir. Bu eser ve müellifinin kim olduğu ile alakalı olarak gazelin diğer beyitlerinde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak Süleyman Sâlim Bey’in *Hazîne-i Fünun*’da yayınlanan mektubunun içeriği daha önce de ifade edildiği gibi teşekkür içeriklidir. Dergide yayınlanan mektupta yer almayan ancak mektubun aslının devamında olduğu belirtilen bir de şiir eklenmiştir. Şimdilik diyebiliriz ki bu şiir, muhtemelen o mektuba eklenen şiirdir.

Üsküdarlı Süleyman Sâlim’in *Dîvânçe*’sinde bir tek kaside bulunmaktadır. Bu kaside, eserdeki en uzun manzumedir ve “Mersiye” başlığı altında verilmiştir. Kasidede Sâlim; Hz. Peygamber’in ehline, onlara düşmanlık edenlere ve Kerbelâ olayına değinmiştir.⁴⁴ Sâlim, Kerbelâ’da Hz. Hüseyin’e yapılanlara duyduğu üzüntüyü dile getirdiği mersiyesine dua ile başlamıştır:

Ķıl mazhar-ı ħimâyet-i Āl-i ‘abâ beni

Āl-i ‘abâdan eyleme yâ Rab cüdâ beni (B-3/1)

Şair, manzumesinin ilk beytinde Hz. Peygamber’in ehlinin kendisine lütuf ve keremle bakmasını ve Peygamberin soyundan gelenlerden olmak istediğini söylemiş, onlardan ayrı düşmek istemediğini Allah ü Teâlâ’dan dilemiştir.

Geldükçe yâre vaĶ‘a-i cân-süz-ı Kerbelâ

Rencide-ħâġır itmede şubĥ u mesâ beni (B-3/3)

Sâlim, mersiyesine Kerbelâ olayına duyduğu üzüntüyü dile getirerek devam etmiştir. Ehl-i beyti yâr olarak nitelendiren Sâlim, onların başına gelen can yakıcı Kerbelâ olayını hatırladıkça sabah akşam gönlünün incindiğini ifade etmiştir. Bu olaya duyduğu üzüntüyü, bir sonraki beyitte de anlatmıştır:

⁴³ Faik Reşad 2019, 156.

⁴⁴ (B) nüshası, vr. 4b-6b.

Ez-cümle şehri-i mâtem ider derdümi füzûn

Hüzn-i mücessem itdi o mübrem belâ beni (B-3/4)

Ehl-i Beyt'in şehit edildiği ay, muharrem ayıdır. Sâlim bu beyitte matem ayı olan muharrem ayının derdini daha da artırdığını ve bu kaçınılmaz belanın (Kerbelâ) kendisini çok fazla hüzne boğduğunu belirtmiştir.

Dîvânçe'nin ilerleyen beytlerinde şair, Hz. Peygamber'in soyuna yapılan düşmanlığa duyduğu öfkesini dile getirmiştir:

A'câ-dâ-yı Âl-i Aḥmede bitmez 'adâvetüm

Biñ pâre kılsa nîze-i ḳahr-ı ra'câ nâ beni (B-3/7)

Şair, süslü kahır mızrağı kendisini bin parçaya bölse de Hz. Peygamber'in âline düşmanlık yapanlara adâvetinin bitmeyeceğini beyan etmiştir. Sâlim, Ehl-i Beyt'e yapılanlara duyduğu bu üzüntüyü manzumesinin diğer beyitlerinde de anlatmıştır:

Feryâdum öyle velvele vîrsün cihâna kim

Dîvâne şansun anda gören eşdiḳâ beni (B-3/14)

Sâlim bu beyitte, Ehl-i Beyt'e yapılan düşmanlığa duyduğu öfkeden dolayı feryadının cihanda öyle bir ses getirmesini istiyor ki onu gören dostlarının kendisini dîvâne sanmasını umut ediyor.

Sâlim Bey, eserinin bu en uzun manzumesine dua ile başlamış ve şiirini yine dua ile bitirmiştir:

Cedd-i kerîmüñ 'ıḣḳına ey kân-ı merḥâmet

Hîâr u zelîl ḳoyma bi-yevm-i cezâ beni (B-3/19)

Ḥaḳ baḳmayup günâhuma her dü-cihânda

Sâyeynde ide nâ'il fevz ü rehâ beni (B-3/20)

Ey çokça merhamet sahibi olan Allah'ım; kerim olan ceddimin aşkına beni hor görülen, aşağılanandan eyleyerek cezalandırma. Onların hatrına iki cihanda da günahlarıma bakma, beni kurtulandan eyle.

Sonuç

Bu çalışmada, Üsküdarlı Süleyman Sâlim Bey'in yakın bir yüzyılın şairi olmasına rağmen çok fazla tanınmadığı tespit edilmiştir. *Dîvânçe*'sinin dışında eserinin olmaması ve bu eserinin de bilim âleminde tanıtılmaması onun, dönemindeki diğer şairler kadar bilinmemesine neden olmuştur.

Eserdeki şiirler üzerinde yapılan incelemede, Süleyman Sâlim Bey'in XIX. yüzyıl dîvân şiirinin tüm özelliklerini şiirlerinde yansıttığı görülmüştür. Bu yüzyılda mersiye yazmak şairler arasında oldukça yaygındır. Sâlim de Kerbelâ temalı mersiyesiyle bu geleneğe katılmıştır. Dönemin çoğu şairi gibi Sâlim Bey de bir tarikat mensubudur. Şiirlerinde de mensubu olduğu tarikati dile getirmiştir. Ayrıca

bu durum onun tasavvufî şiirler kaleme almasına da vesile olmuştur. Kendinden önceki ve dönemindeki şairlerin şiirlerine nazire yazan Sâlim Bey; Cevrî, Nâbî, Yenişehirli Avnî gibi Dîvân edebiyatının önemli isimlerini yakından takip etmiş bir ediptir.

Süleyman Sâlim Bey'in hikemî tarzda yazdığı şiirlerindeki başarısı, bu tarzın ustası olan Nâbî'nin iyi bir takipçisi olduğunu göstermiştir. Şair, hakimane şiirlerinin yanısıra çeşitli temalarda da manzumeler kaleme almış ve böylece kaleminin zenginliğini kanıtlamıştır.

Yayımlanamamış bir *Dîvân* sahibi olan Süleyman Sâlim hakkında yapılan incelemeler ve *Dîvânçe*'sindeki manzumeler göstermiştir ki o; Dîvân şiirine hâkim, kendine has bir üslubu olan ve Klasik Türk Edebiyatı'nın son dönemine damga vuran ünlü şairler kadar adından söz ettirecek bir ediptir.

Kaynakça

- Ayan, H. (1981). *Cevrî Hayatı Edebî Kişiliği Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Balkan, A. Fuat. (1973). *Nâbî'nin Türkçe Divanı (Karşılaştırmalı Metin)*. Basılmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Bilgin, A. (2012). *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*. İstanbul: Elma Basım.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey. (1972). *Osmanlı Müellifleri (C. II)*. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- İnal, İ. M. Kemal. (1969). *Son Asır Türk Şairleri (Cüz: VII)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gökalp, İ. Seval. (2003). *Hazîne-i Fünûn Dergisi (27-52. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- İsen, M., Horata, O., Macit, M., Kılıç, F., Aksoyak, İ. Hakkı. (2014). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Mengi, M., *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1987.
- Mengi, M. (2006). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tökel, D. Ali. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tuman, M. Nail. (2001). *Tuhfe-i Nâilî (C. I)*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Turan, L. (1998). *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş C. I*. Basılmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- Yaroğlu, A. (2013). *Hazîne-i Fünûn Dergisi (4. Yıl, 1-20. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Yıldırım, F. (2003). *Hazîne-i Fünûn Dergisi (1-26. Sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sivas.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

İnternet Kaynakları

Faik Reşad. (2019). *Eslâf*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 07.05.2020

Hazîne-i Fünûn, 2020a. <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0917-03/index.djvu>,

Erişim Tarihi: 17.06.2020, Erişim Saati: 02.32

Hazîne-i Fünûn, 2020b. <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0917-04/index.djvu>,

Erişim Tarihi: 17.06.2020, Erişim Saati: 02.34

TRANSKRİPSİYON

[1a]

Üsküdarlı Süleymân Sâlim Beg

Dîvân-çe

Ketebehü'l-fakîr Mehmed Cävîd

1947

[1b]

Boş

1

Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün

[2a]

1. Bir gönül kalmadı ' âlemde firîb itmediği⁴⁵
Ne ' aceb hüsni ü bahâdur ne ' aceb ândur bu
2. Yeter ey şüh-1 sitemkâr yeter inşâf it
O kadar çevre taḥammül idemez cândur bu
3. Tutar elbet göge çıkısuñ da seni bir gün olur
Yerde kalmaz melegüm âh-1 ğarîbândur bu
4. Böyle dil-cû gâzele hiç söz olmaz Sâlim
Şüh-i-i ṭab' -1 süḥan-dânuña bürhândur bu

2

Mef' ülü/ Fâ' ilâtün/ Mef' ülü/Fâ' ilâtün

[2b]

1. Yandum tıtuşdum ey dil ğam kıldı kad-ḥamîde⁴⁶
Feryâda âhum oldı eflâke ser-keşide

⁴⁵ A/vr. 15a. (A) nüshasındaki şiirde birinci beyit farklıdır. Bu beyit, (B) nüshasında vr. 22b'ye kaydedilmiştir.

⁴⁶ A/vr. 15b-16a.

2. Āvāz-ı nuşh u pendî tıymaz şımāh-ı ‘āşık
Beyhüdedür tesellî bîmār-ı nā-ümîde
3. Rindâne neş’e virmez bezm-i riyā-fürüşân
Güller şüküfte olmaz eyyām-ı zemherîde
4. İkbāl-i hıfza âlet da‘vāt-ı bî-kesāndur
Şandük olunca pür-zer muhtâc olur kilîde
5. Merd-i Hüdâ-pereste tecrîd-i mültezemdür⁴⁷
Bâr-ı girāndur ey dil zîrâ kefen şehîde

[3a-3b-4a]

Boş

3

Merşiye

Mef‘ûlü/ Fâ‘ ilâtü/Mefâ‘îlü/Fâ‘ ilün

[4b]

1. Kıl mazhar-ı himāyet-i Āl-i ‘abā beni
Āl-i ‘abādan eyleme yā Rab cüdā beni
2. Bî-gānedür hayālüme āşār-ı inbisât
Gerdün-ı dūn-ı ğamla ider āşinā beni
3. Geldükçe yāre vaq‘ a-i cān-süz-ı Kerbelā
Rencîde-ĥâtır itmede şubh u mesā beni
4. Ez-cümle şehri mātem ider derdümi füzün
Ĥüzn-i mücessem itdi o mübrem belā beni

⁴⁷ A/vr. 15b-16a. Bu beyitten sonra yer alan aynı şiiire ait iki beyit B/vr. 23a’da yer almaktadır.

[5a]

5. Oldı bu demde pādişeh-i Kerbelā şehīd
Bu bār-ı fırqat itse revādur dütā beni
6. Qanlar aqıtsun ol şeh için çeşm-i hıyreler
Gördükçe böyle sine-zen-i ibtilā beni
7. A' dā-yı Āl-i Aḥmede bitmez ' adāvetüm
Biñ pāre kılsa nize-i qahr-ı ra' nā beni
8. Dönmem sözümde anlara ger dāra çekseler
Ol qavm-i şüm u şirzime-i bī-ḥayā beni
9. Tecvīz-i la' net itmeyen ol qāvm-i bāṭıla
Zu' mınca fāsıq oldı şanur muṭlakā beni

[5b]

10. Fāsıq degül ki her ne dise la' net eylerüm
İlzāmı varsa kudrete gelsün şalā beni
11. Haqqumda her ne dirse disünler derinden āh
Dür itmesün de ol şeh-i şāhib-' aṭā beni
12. Ya' ni Cenāb-ı Ḥazret-i Sulṭān-ı dīn Ḥüseyn
Kim ' ışkı oldı bilmege bā' iş bükā beni
13. Ser-bāz u pā-bürehne gidem ḥāk-i pāyine
Sālim iderse reh-rev o ḥāke Ḥudā beni

14.Feryādum öyle velvele virsün cihāna kim

Dīvāne şansun anda gören eşdikā beni

[6a]

15.Bu gūne ‘ arz-ı hācet idem tā ki ol zamān

Bī-tāb idince nāle-i vāveylenā beni

16.Ey mefḥar-ı dü-‘ ālem eyā server-i dü-kevn

Bir dem nigāh-ı lūḫfuña eyle sezā beni

17.Dergāh-ı feyzūn ‘ āleme ḫayrū’l-me’āb iken

Ġayrı ḫapuya yollaya bī-dest u pā beni

18.Ḥalk eylemiş vücūduñı raḫmet ‘ ibādına

Kemter ḡulāmuñ iden Efendüm saña beni

19.Cedd-i kerīmūn ‘ ışkına ey kân-ı merḫāmet

Ḥār u zelīl ḫoyma bi-yevm-i cezā beni

[6b]

20.Ḥaḫ baḫmayup günāhuma her dü-cihānede

Sāyeñde ide nā’il-i fevz ü rehā beni

Ġazeliyyāt

4

Fā’ ilātūn/ Fā’ ilātūn/ Fā’ ilātūn/ Fā’ ilūn

1. Bülbül-i ḫudsi dimem bīm-i ḫazān olmaz baña⁴⁸

Lā-mekān seyrüm zamān olmaz mekān olmaz baña

2. Fikrüm üstād-ı mu’ allim ḫāne-i tevhīddür

‘ Aḫl-ı kül mebhāş-güşā-yı imtiḫān olmaz baña

⁴⁸ A/vr. 9a.

3. uvvet-i ab'um virir erkn-ı 'ara ihtizz
ır-i aruñ penesi nevk-i benn olmaz baña
4. Bikt-i istimddumuñ mstkdur usn-i beyn
acet-i meta-i rusr-ı n olmaz baña
5. Nktednuñ amı dny olsa Slim am degl
Nktednlidan byk 'lemde n olmaz bana

5

Mef' iln/ Mef' iln/ Mef' iln/ Mef' iln

1. Sipih-r-i dilde olsa uret-i ummdler peyd⁴⁹
Gl-i dumdan eyler l-yu' ad urdler peyd
  2. Eger mihr incizb-ı ebnem itse bar-ı ekmden
Olur her berg-i glde drr-i mervrdler peyd
- [7b]**
3. Benm cne-i cy-ı dilm Mecnnda olsaydı
Olurdu her bn-i kinde yer yer bdler peyd
  4. 'Abe anma alm-ı leyl-i itmi ktib-i udret
Bert-ı cismi tebyz itmege tesvidler peyd
  5. umr-ı ye's kıldı 'kbet n-bd ey Slim⁵⁰
Bu 'iretgehde oldu geri o Cemdler peyd

⁴⁹ A/vr. 2b.⁵⁰ A/vr. 3a.

6

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

1. Başka hâlet virdi gīsü-yı perişânlar saña⁵¹
Bir perişânsuñ ki hayrândur perişânlar saña

[8a]

2. Yeke-tâz-ı sāha-i nahvetsün ey aşüb-ı dehr
Tengdür Şebdiz-i nâzik çün bu meydânlar saña
3. Bir mücessem nürsuñ ser-tâ-be-pâ kim 'arz ider
İştıyâkın 'âlem-i ervâhdan cânlar saña
4. Şivekârum gel bu şeb luğ eyle bezm-i 'işrete
Muntazırdur 'âşık-ı bergeşte sāmânlar saña
5. Şu' le-i âh-ı şerernâkumdan olsun şermsâr⁵²
Süziş izhâr itmesün şem' -i firüzânlar saña
6. Turfe bîmâr-ı 'ikâb-ı yârsuñ ey kalb-i zâr
Nâz iderseñ sen niyâz itdükçe dermânlar saña

[8b]

7. Kuvvet-i i' câz-ı tab' uñ eyleyüp taşdıķ hep
Āferin-ḥ'ân oldılar Sâlim süḥan-dânlar saña

7

Mef' ulü/ Fā' ilätü/ Mefā' ilü/ Fā' ilün

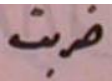
1. Fevz-i⁵³ le'ime-sa' yı vüfûr eylemek ' abeş⁵⁴
Ḥalvâyı ta' m-ı kelb-i ' aķûr eylemek ' abeş

⁵¹ A/vr. 3a.

⁵² A/vr. 3b.

⁵³ A/vr. 3b'de "فوز" olarak yazılmıştır.

⁵⁴ A/vr. 3b.

2. ḥūr ḥarāret-i eyyām iken henüz

Efzūn-ı ḥıredle ğurūr eylemek ʿ abeş

3. Baḥş olmayınca çehre-ğüşā-yı müsāʿ ade

Evzāʿ -ı çarḥa ʿ izz ü kuşūr eylemek ʿ abeş

[9a]

4. Yārān-ı Ḥaqqı münkir olan ehl-i ğaflete⁵⁵

Īrād-ı hevl yevm-i nüşūr eylemek ʿ abeş

5. Ṭabʿ -ı denīden umma kerem kim ne bulsun

Endīşe-i şemīm buḥūr eylemek ʿ abeş

6. Kendi işinde ʿ aczi olan sāde dillere

Taḥmīl-i bārḥāyı umūr eylemek ʿ abeş

7. Sālim ḳanāʿ at ehline maḥşūşdur ḥuzūr

Erbāb-ı hırşa baḥş-i ḥuzūr eylemek ʿ abeş

[9b]

8

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilün

1. Dil-nüvāz ol güzelüm ʿ ālemi tesrīre çalış⁵⁶

Seni taḥḳīr ideni rıfḳ ile tevḳire çalış

2. Sen sen ol dāʿire-i terbiyeden itme ḥurūc

Nāmuñı feyż-i kemālāt ile teşhīre çalış

⁵⁵ A/vr. 4a.

⁵⁶ A/vr. 4a.

3. Pederâne saña bir nuşh ideyüm diñler isen⁵⁷
 H̄od-pesend olma şaķın vaz' ıñı tağyire çalış
4. Bil de māhiyyet-i āsar-ı selef n'olduğum
 Şoñra işr-i kudemādan bizi tenfire çalış
5. Halk itmekde cūvānānı müsahhar Sālim
 Sen de bir şā'ir-i nev-resteyi teşhīre çalış

[10a]

6. Sālik-i tarz-ı cedīd olmaķ ise maķşūduñ
 Pey-rev ol 'Avnī Begūñ şı' rini tanzīre çalış

9

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

1. Reng-i ruhsārın kaçan ol şeh nümāyān eylemiş⁵⁸
 Güllerüñ dāğ-ı hased bağrın kızıl kan eylemiş
2. Her perişānı iden nahvet-fürüş-ı 'izz ü nāz
 'Āşıkānı ye's ile zār u perişān eylemiş
3. Mürveş itmiş kimin hük-m-i kazā h'ār u zelīl
 Kimini iqlīm-i 'İzzetde Süleymān eylemiş

[10b]

4. Eyleyen āsar-ı feyz-i kudretin halk-ı 'iyān
 Kendini her kūşe-i hātırda pinhān eylemiş

⁵⁷ A/vr. 4b.⁵⁸ A/vr. 9b.

5. Küfr ü ĩmānı idüp tertīb-i şun⁵⁹ -1 Kirdgār
Şoñra ĩcād-ı reh-i kibr ü müselmān eylemiş
6. Beyt-i aşnām olmağa şāyeste olmuş ba⁶⁰ zı hāk
Ba⁶⁰ zı hāki secdegāh-ı ehl-i ĩmān eylemiş
7. Ey olan ma⁶¹ mūruluk kaydında āgāh ol felek⁵⁹
Nice biñ ma⁶¹ mūr u ābādını vīrān eylemiş
8. Eyleyüp Hāk bir kulin sulṫān-ı dehr iken gedā
Bir hākīr āhengeri şāh-ı cihānbān eylemiş

[11a]

9. İşr-i pākından Fuzūlīnūñ alup Sālīm kemāl
Feyz-i Mevlānā ile tertīb-i dīvān eylemiş

10

Fā⁶¹ ilātün/ Fā⁶¹ ilātün/ Fā⁶¹ ilātün/ Fā⁶¹ ilün

1. Her civānuñ ⁶¹ işvede bir rengi bir nirengi var⁶⁰
Dil-sitānum her metā⁶¹ ın sende reng-ā-rengi var
2. Oldı vecd-āver dil-i Cibrīle bāng-ı hāy u hū
Muṫribān-ı bezm-i ⁶¹ işkuñ Sidre-sūz āhengi var
3. Cūybār-ı feyz-i ma⁶¹ nāyum nihāl-i bī-demūñ⁶¹
Necm-i gīsūdār-ı çarḫ-āsā nice āvengi var

[11b]

4. Zūhd ü ⁶¹ işk itmez kolaylıkla kabūl-i ittiḫād
Her diyāruñ çünki bir Dārāsı bir Hūşengi var

⁵⁹ A/vr. 10a.⁶⁰ A/vr. 4b.⁶¹ A/vr. 5a.

5. Var mı Sâlim şâhid-i endîšem-âsâ cilveger
Mülk-i nazmuñ gerçi yüz biñ dilber-i pür-şengi var

11

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

1. Kimi ehl-i fazîlet verziş-i âdâba düşmüşdür⁶²
Kimi cehl-i mürekkebe da' vî-i ensâba düşmüşdür

2. Kimi itmiş tecerrüd ' âlemüñ bûd u nebûdından
Kimi sevķ-i belâ-yı hırş ile çirk-âba düşmüşdür

[12a]

3. Rehâ mümkün midür zencîr-i erķâm-ı ' alâyıķdan
O sevdâ-yı teselsül kim dil-i küttâba düşmüşdür
4. Bu bezm-i bî-beķâda herkesüñ bir zevķedür meyli⁶³
Bizüm de meylimüz zevķ-i şarâb-ı nâba düşmüşdür
5. Bu kayd-ı şâ' iriyetden hûlâşa çâre yok Sâlim
Ki nâmuñ pençe-i mecmû' a-i aķbâba düşmüşdür

12

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

1. Belâ-yı ibtilâyı ğayra şorma mübtelâdan şor⁶⁴
Lisân-ı âşinâyı var lisân-ı âşinâdan şor
2. Degül her müdde' â fehme müyesser mesned-i taķķîķ
Süleymānuñ şükûh u şânın İbn Berħiyâdan şor

---

⁶² A/vr. 5a.

⁶³ A/vr. 5b.

⁶⁴ A/vr. 5b.

3. Şaķın evzā' ma aldanma ol şūhun ki ca' līdür
İnanmazsañ baña ' uşşāķ-ı zār u bī-nevādan şor
4. Nice bir böyle hūn-rīz olmak ister ğamze-i cellād
Yūri ey seyl-i eşk-i çeşm-ter bu mācerādan şor
5. Şafā-yı rūha dā'ir lāf yokdur Sālim anlarda
Kadehkarān-ı iķbāle neşā-ı māsivādan şor

[13a]

13

Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilūn

1. Nūr-ı vaħdet çeşm-i haķ-bīnāya uşurlāb olur⁶⁵
Zerre-i haytu'ş-şu'ā-yı mihr 'ālem-tāb olur
2. Feyz-i raĝbetle ta' ayyūn eyler eşyada lüzūm
Üstüh'ān-pāre kef-i rāmişgere mızrāb olur
3. Cezb ider mecrā-yı eşkümden sirişk-i āteşin
Her ser-i tār-ı müjem fevvāre-i hūn-āb olur
4. Tābdār oldukça keyf-i bādeden rūhsār-ı yār
Gözleri te'sīr-i h'āb-ı neşveden bī-tāb olur
5. Sīne-i hūy-gerde vaşfin nazm iden şāhib-dilūn
Hānesi deryā-yı nūra sīmden mīzāb olur

⁶⁵ A/ vr. 6a.

[13b]

6. Benzemez yek-dîgere Sâlim tecellîsinde halk⁶⁶
Her biri bir mazhariyyetle tesellî-yâb olur

14

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Ehl-i 'ışka hubb-ı dînâr u direm bî-gânedür⁶⁷
Lâ-ubâlî meşrebe kayd-ı elem bî-gânedür
2. Hîle-i nefsi tama' kâre kapılmaz 'ârifân
Dâm-ı şayyâda ğazâlân harem-i bî-gânedür
3. Şoĥbet-i dânişverân nâdânı kılmaz neş'edâr
Feyz-i te'sîr-i müdârâta verem bî-gânedür

[14a]

4. Pendî itmez kimsenün ehl-i hevâ-yı sūd-mend
Nefy-i nâziktere gūş-ı aşam bî-gânedür
5. Siĥr idüp şun' -ı tezâd îcâd ider Sâlim o şūĥ
Baĥ saña hem âşinâdur bizle hem bî-gânedür

15

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Būse va' d itdüklerin dil-berler ikrâr itdiler⁶⁸
Şoñra kâfirler dönüp külliyyen inkâr itdiler

---

⁶⁶ A/vr. 6b.

⁶⁷ A/vr. 6b.

⁶⁸ A/vr. 10b.

2. Fitne icādında māhir buldılar ol ğoncayı

Ḥābdan nergisleri vaqtā ki bīdār itdiler

[14b]

3. Būy-ı minnet ḥiss idüp peymāne-i iḳbālden

Mey-gūsārān-ı ḳanā‘at içmege ‘ār itdiler

4. İntişār itdükde envār-ı tecellī ‘āleme

Herkesi ḥālince bir derde giriftār itdiler

5. Nükte-i ḥükm-i tevellādan ḥaberdār eyleyüp

Sālimi ‘abd-ı kemīne Āl-i Kerrār itdiler

6. Muḫhir-i nām olduĝın i‘lān idüp aḫḫāb-ı ḳurb

Mülk-i ‘ıḫḫa Ḥāzret-i Monlāyı ḥünkār itdiler

[15a]

16

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün

1. Köhne meyḫāneyi nüzhetgede-i sūr iderüz⁶⁹

Şā‘irüz beyt-i ḫarāb olsa da ma‘mūr iderüz

2. Şalup āḫḫūb-ı tezelzül felek-i ğulĝulemüz

Anı yeksān-şude-i arz-ı Nişābūr iderüz

3. Biz o üstād-ı cihānız ki palās-ı suḫanı

Şun‘-i zer-bāfi ile kāle-i Lāḫūr iderüz

4. Bizüz ol ḫāriḳa-perdāz-ı füsün u i‘cāz

Dilesek bir ḫas-ı naḫl Cebel-i Tūr iderüz

⁶⁹ A/vr. 7a.

5. Bu tabîc at bize püsküllü belâdur Sâlim
Ta' n için hâlimüze ' âlemi mecbûr iderüz

[15b]

17

Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/ Fe' ilün

1. Ne o âfet gibi bir şüh-ı perîşân buluruz
Ne anuñ zülfi gibi zülf-i perîşân buluruz
2. Çeşm-i maḥmûrı nigâh eylese güristâna⁷⁰
Şevkden mürde-i şad-sâleyi rakşân buluruz
3. Mâha teşbîhde ma' zûruz o yâri zîrâ
Anuñ efzâyiş-i ân mâhda noḳşân buluruz
4. Olmayuz teng ise de deşt-i meṭâlib pâ-mâl
Vaḳt olur biz de at oynatmaḡa meydân buluruz
5. Ser-fürü eylemeden zümre-i nâ-merdâne
Da' vâ-yı merdî ile ölmegi âsân buluruz

[16a]

6. Bizi dūr eylesesün ḡakk-ı şu' arâdan Sâlim
Yine anlarda arandukça çok insân buluruz

18

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

1. Reng-i ruḡsârın kaçan ol şeh nümâyân eylemiş⁷¹
Güllerüñ dâḡ-ı ḡased baḡrın kızıl kân eylemiş

⁷⁰ A/vr. 7b.

⁷¹ Aynı nüsha içerisinde (B) ikinci kez yazılmıştır. A/ vr. 9b.

2. Her perişānı iden naḥvet-fürüş-ı ʿizz ü nāz
ʿĀşıkānı ye's ile zār u perişān eylemiş

3. Mürveş itmiş kimin ḥükm-i kazā ḥ'ār u zelīl
Kimini iḳlīm-i ʿizzetde Süleymān eylemiş

[16b]

4. Eyleyen āşār-ı feyz-i ḳudretin ḥalka ʿıyān
Kendini her kūşe-i ḥāṭırda pinhān eylemiş

5. Küfr ü ĩmānı idüp tertīb şun' -ı Kirdgār
Şoñra ĩcād-ı reh-i kibr ü müselmān eylemiş

6. Beyt-i aşnām olmağa şāyeste olmuş ba'zı ḥāk
Ba'zı ḥāki secdegāh-ı ehl-i ĩmān eylemiş

7. Ey olan ma' mūrūḳ ḳaydında āgāh ol felek
Nice biñ ma' mūr u ābādānı vīrān eylemiş

8. Eyleyüp Ḥaḳ bir ḳulın sulṫān-ı dehr iken gedā
Bir ḥaḳīr āhengeri şāh-ı cihānbān eylemiş

[17a]

19

Mef' ūlū/ Fā' ilātū/ Mefā' ilū/ Fā' ilün

1. Gülden daḥı o şūḥ-ı leṫāfet-nümā laṫīf⁷²
Ser-tā-be-pā laṫīf yaratmış Ḥudā laṫīf

⁷² Bu beyit, A/vr. 7b'de aynen geçmektedir. Gazelin diğerk beyitleri ise A/vr. 12a'da geçmektedir. Bu nüshada "latif" redifli gazelin beyitleri ayrılmıştır.

2. Endām-ı dil-peżiri ne rütbe laṭif ise
T̄arz-ı ḥırām-ı dil-keşi andan daha laṭif
3. Bir bezme geldi āh naşıl bezm idi o bezm
Her bezm olur mı öyle ‘ aceb dil-güşā laṭif
4. Sākī güşāde-rū leb-i mīnā neşāṭ-riz
Ser-germ-i neşve yār-ı mülāyim hevā laṭif
- [17b]
5. Bülbüllerinde vird-i seher-ḥiz-i yā Vedūd
Muṭriblerinde bāng-ı dil-āviz-i yā Laṭif
6. Sālim ḥayāl-i dil-ber iken söyleden beni
Olmaz mı böyle bir ğazel-i bī-behā laṭif

20

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün

1. Ḥasta ḥāl-i nigeḥ-i dil-ber-i fettān olasuñ⁷³
Bī-mecāl-i sitem-i hicr-i firāvān olasuñ
2. Bir cüvānuñ düşesün ‘ işkına ey mest-i gurūr
Ḥaşre dek derd ile sāğar-keş-i ḥırmān olasuñ

[18a]

3. Ne mükāfāt ile şād itdün ise ‘ aşıkuñı
Sen de ol rütbe mükāfāt ile şādān olasuñ
4. Şeb-i yeldāyı belāda şerer-i āhuñ ile
Meş‘ al-efrüz-ı ğam-ı bezm-i ğarībān olasuñ

⁷³ A/vr. 8b.

5. Dilerüm rû-yi vefâ görmeyesün   alemdede
İtdigün cevri düşündükçe peşimân olasun

6. Sâlim-i zâr nasıl oldu ise şekve-künân
Sen de anun gibi şekvâger-i canân olasun

[18b]

21

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

1. Enis-i bezmün olsun âşinâ yâd olmasun dirseñ⁷⁴
Gamun fâş eyleme a' dâ-yı dil-şâd olmasun dirseñ
2. Mesâviden çekinme halkı incitmekden el çekme⁷⁵
Eger nâmun cihânda hayr ile yâd olmasun dirseñ
3. Gidüp gafletle der-h'âb ol huzûr-ı şeyh-i kâzibde
  Uyûnun intibâh-ârâ-yı irşâd olmasun dirseñ⁷⁶
4. Muğaylânzâr-ı hubb-ı şâmiyâne mâ'il it gönülün
Ferah-yâb-ı riyâzı Haydâr-âbâd olmasun dirseñ
5. Libâs-ı   aklı tahtîr eyle havz-ı şer' -i garrâdan
Leked-küb-ı huruş-ı seylü'l-hâdd olmasun dirseñ
6. Dilün esrâr-ı   ışku'llâhdan âgâh idüp Sâlim
Anı râm it Hudâyâ nefsi-i münkâd olmasun dirseñ

⁷⁴ A/ vr. 12a.

⁷⁵ A/vr. 12b.

⁷⁶ Bu beyit sadece (A) nüshasında geçmektedir.

[19a]

22

Mef'ülü/ Fâ' ilätü/ Mefâ' ilü/ Fâ' ilün

1. Bir 'arifün ki fikri Hudâdan cüdâ degül⁷⁷
Muṭlaḳ aña muḥabbet-i dünyâ revâ degül
2. Virme vücûd-ı nefsüne ey muḳbil-i za'îm⁷⁸
İḳbâledür perestişi ḥalkuñ saña degül
3. Bilmem o meyle ḳanḡı gönül neş'edâr olur
Sâḳîsinüñ ḥiṭâbı ki ḥuz mâ şafâ degül
4. Her gördüğün müdâhine olma firîfte
Güş it bu ḳavli safsaṭalı müdde' â degül

[19b]

5. Bir gülnihâl ol ki hezârı ḥazâmı yoḳ
Bir âşinâyı bul ki hezâr-âşinâ degül
6. Mizmâr-ı 'ıṣṣ fârisini şeh-sûvâr ider
Sâlim esîr-i tevseni nefis ü hevâ degül
7. Bîḡânedür vücûdı ḳabâ-yı behişt ile
Bir âdemüñ ki melce'-i Âl-i 'abâ degül

⁷⁷ A/vr. 12b.⁷⁸ A/vr. 13a.

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

1. Dimem me'lūf-i şirk ol mezhebin bilmez Müselmân ol⁷⁹
Velî çirk ü riyā vü süm' adan berçide⁸⁰-dāmān ol

[20a]

2. Reviyyetle zafer kâbil mi küh-i hikmet-i Hâkka
Sen ister İbn Sînâ ister Eflâṭun-ı Yunān ol
3. Nedir bu keş-me-keş dünyā için ebnā-yı nev' üñle
Bu hayvāniyyeti terk eyle insān oğlı insān ol
4. Nedir bu da' vā-yı beyhūde-i mecnūn pesendāne
Yeter semt-i cünūna gitme ğayrı rüy-gerdān ol
5. Rūfū-yı ihtişāş urmaḡsa maḡşad fūrūh-ı vaşla
Ketānveş çāk çāk tāb-ı ' ışḡ-ı mäh-rüyān ol
6. Senüñ teşriḡfūne vā-beste germā-germi-yi meclis
Gel ey rūḡ-ı revānum neşve-baḡş-ı bezm-i rindān ol

[20b]

7. Varup bir laḡzacık āyineye ' arz eyle endāmuñ
Ne dil-cū ḡāmetüñ var serv ü nāzum baḡ da ḡayrān ol
8. Müsaḡḡhardur şükūh-ı ṡab' uña insī perī el-ḡaḡḡ⁸¹
Serīr-i nazma bu i' cāz ile Sālim [ü] Süleymān ol

⁷⁹ A/vr. 13b. (A) nüshasında şiirin birinci beytinin birinci mısrasının sonunda "Müselmân ol" ifadesi geçmemektedir. Faik Reşad'ın Süleyman Sâlim Bey'in bu gazeline *Eslaf*'ta yer vermiştir. *Eslaf*'ta yer alan gazelde de "Müselmân ol" ifadesi geçmektedir (Faik Reşad 2019, 157).

⁸⁰ *Eslaf*'ta bu kelime "pâkize" olarak geçmektedir (Faik Reşad 2019, 157).

⁸¹ A/vr. 14a.

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

1. Nüşha-i genc-i muṭalsam hırz-ı a' zamdur gönül⁸²

Hırz-ı a' zam nüşha-i genc-i muṭalsamdur gönül

2. Cilvegāh-ı nazra-i Ḥaḫdur mükerreremdür gönül

Ser-i āşār-ı tecelliyāta maḫremdür gönül

[21a]

3. Mehbiṭ-i envār-ı ' ışku'llāhdur her kūşesi

Şu' lezār-ı rü'yete ṭavrı mücessemdür gönül

4. Gāh bī-ḫayd u muḫayyed gāh şadān u ḫazīn

Nükte-dān-ı devre-i aḫvāl-i ' ālemdür gönül

5. ' Ahde şābitdür tevellā vü teberrāsın bilür

Vāḫı' āt-ı Kerbelādan gerçi ser-semdür gönül

6. Vaḫt-i ḫilḫatden berü Sālim ḫapu yoldaşıyuz

Mevleviyüm ben nevā-yı neyle hem-demdür gönül

[21b]**Mefā' ilün/ Fe' ilātün/ Mefā' ilün/ Fe' ilün**

1. Esīr-i ' uḫde-i sevdā-yı zülfi yār olalum⁸³

Amān o dām-ı belāya gönül-şikār olalum

2. Derün-ı sīnede ser-i buṭūna merkez idüp

Muḫiṭ-i ' ışka medār-ı güher-nişār olalum

⁸² A/vr. 8a.

⁸³ A/vr. 14a.

3. Ne halkı incidelüm biz ne halkdan incinelüm

Ne dil-figârımız olsun ne dil-figâr olalum

4. Vesîle eylemezise riyâ-yı ecre müdâm

Şerâb içüp de efendi günâhkâr olalum

5. Penâh iken bize Sâlim hemîşe bâb-ı ilâh

Düşer mi deri necât-ı der-i kibâr olalum

[22a]

26

Mefâ' ilün/ Fe' ilâtün/ Mefâ' ilün/ Fe' ilün

1. Pür oldı sâgar-ı şevke cedîd-i neş'emden⁸⁴

Ĥurûşa başladı cüy-ı ümîd-i neş'emden

2. Görüp güneş mi şanursuñ söz itmesün diye çarĤ

Aşıldı ağızına zerrîn-kilîd neş'emden

3. Revâc-ı şevk ü neşâtum o rütbedür ki tutar

Cihân-ı na' re-i *hel min mezîd*⁸⁵-i neş'emden

4. Bulur şafâ-yı ebed bezmgâh-ı 'uĤbâda

Revân-ı Cem olıcaĤ müstefîd-i neş'emden

[22b]

5. Alup müsâ' ade bâr-ı Ĥasedile niçe şür

Kenâr-ı cûda nihâlân-ı bîd-i neş'emden

⁸⁴ A/vr. 14b.

⁸⁵ **Hel Min-Mezîd:** "Daha var mı?" anlamına gelmektedir. Kaf Sûresi 30. âyette geçmektedir. "O gün cehenneme: Doldun mu, deriz. Daha yok mu, der." Kâf, 50/30. (Yılmaz 1992, 69).

6. ‘ Aceb mi bezm-i ʔarabda ʂadā-yı ʔulʔul-ı mey
Olursa ʔāk-ı sipihre reʂīd-i neʂ’emden

7. Dilüm o ʔavr-ı muḥabbet ki ān-be-ān Sālim
Olur tecelli-yi vuʂlat bedīd-i neʂ’emden

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün

1. Ne melek-ḥūy u perī-rūy-ı felek-ʂāndur bu⁸⁶
Ḳıyamaz baḳmaḡa ādem naʂıl insāndur bu

[23a]

Mef‘ ūlū/ Fā‘ ilātün/ Mef‘ ūlū/ Fā‘ ilātün

1. Maḡv olsa gitse merdān nā-merde minnet itmez⁸⁷
Āl-i Ḥüseyn olanlar meyl eylemez Yezīde

2. Sālim ‘ acīb ḡalet gösterdi nevk-i ḡāmeñ
Ḳoyduñ edā-yı nazmı bir ʔarz-ı nā-ʂinīde

27

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

1. Ḥarābāt erlerinden eyle istimdād lāzımsa⁸⁸
Du‘ ā al pīr-i meyden nefsinı irʂād lāzımsa

2. Mizāc-ı ḡaḳ-perestāne gerekmez ḳayd-ı ālāyiʂ
Saña ey ḡāce-i ḡāfil mübārek-bād lāzımsa

⁸⁶ A/vr. 15a’da ʂiirin tamamı geʂmektedir. (B) nüshasında ise vr. 22b’de ʂiirin sadece bu beyiti yer almaktadır. ʂiirin diḡer beyitleri B/vr. 2a’da kaleme alınmıʂtır.

⁸⁷ A/vr. 15b-16a’da ʂiir, 7 beyit olarak aynen geʂmektedir. (B) nüshasında ise ilk beʂ beyite vr. 2b’de, son 2 beyite ise vr. 23a’da yer verilmiʂtir.

⁸⁸ A/vr. 16b.

[23b]

3. Dil-i âşiftegâni eylemek taṭyīb-i elzemdür
Peri-rüyâna resm-i fitneyi icâd lâzımsa
4. O şâh-ı hüsne temlîk eylerüm ben her çi bād âbâd
Gönül nâmında bir kaçır-ı harâb-âbâd lâzımsa
5. Olur maḳrûḫ olan ḫaçer be-dest-i merdüm-âzârı
Saña lâzım mı olmaḫ ʿ âleme cellâd lâzımsa
6. Felek alsun da bizden başına ṭaksun çeleng-âsâ
Cihânda bir yol itmez fehm ü istimdâd lâzımsa
7. Cenâb-ı Ḥaḳḳuma muʿ ciz-dem olsun melceʿüñ Sâlim
Eger fenn-i süḫanda münteḫab üstâd lâzımsa

[24a]

28

Mefâʿ ilün/ Feʿ ilâtün/ Mefâʿ ilün/ Feʿ ilün

1. Ey ol zamâne ki meclis ṭarab-feşânuñ idi⁸⁹
Fütâdegân-ı muḫabbet ḳadeḫ-keşânuñ idi
2. Güşâde olmadı mihr-i bahârı iḫsânı
ʿ Aceb o ḡonca-i nevres ne gülsitânuñ idi
3. O ḫüsn ü ân ile anı görünce virdüm dil
Ḥaṭâ benümdi ne anuñ ne ḫüsn ü ânuñ idi

⁸⁹ A/vr. 17a.

4. Göñül ħarāb idi ħālũñ bir ʿıřķ ilinde senũñ
Teşekkür eyle ki āhum meded-resānuñ idi

[24b]

5. Tefekkür eyle güzeşte-zamān-ı iķbāli
Seni mezemmet idenler mediĥa-ĥʿānuñ idi

6. Revānı řād ola Nābī Efendi merĥūmuñ
Bu ħavl-i pāk o pīr-i sũĥan-verānuñ idi

7. Bu pend ʿāķile besdür ki ħalk̥ söylerler
Zemān ile bu sarāy-ı kühen fülānuñ idi

8. ʿAřā-yı ĥāme ki teşĥīr olundu ey Sālim⁹⁰
Bu ʿarřagāh-ı meʿānī ki sāĥirānuñ idi

[25a]

29

Fāʿ ilātũn/ Fāʿ ilātũn/ Fāʿ ilātũn/ Fāʿ ilũn

1. Bārekʿallāh ey müzeyyen nüřĥa-i hikmet ħarĩn⁹¹
Ĥabbezā mecmuʿa-i pākīze-i řarz-ı nevĩn
2. Ėāyet-i tekrīme řāyāndur o metn-i müsteřāb
Kim anı teʿlīfe himmet itdi bir zāt-ı güzĩn
3. Yaʿni deryā-yı keremi bir cemĩl-i muĥterem
Faĥr-ı erbāb-ı ħalem dāniřver-i rüy-ı zemĩn

⁹⁰ A/vr. 17b.

⁹¹ A/vr. 11a.

4. ‘ Ārif-i her h̄urde-i ders-i debistān-ı beyān
Vāqıf-ı her nükte-i bārīke-i ‘ ilme’l-yaķın

[25b]

5. Keh-keşān zanneyleme taķdīr için āşarım
Hāme-i kudret sipihre çekdi satır-ı āferīn

6. Kātib-i zībā-raķam kim defter-i ‘ irfānunuñ
Müştağil-i şebt-i evşāfı kirāmen kātibīn

7. Sa‘ yımı meşķūr idüp Sālim o zāt-ı ekremi⁹²
Mażhar itsün feyz bi-pāyāna Rabbü’l-‘ ālemīn

[26a]

Boş

[26b]

Boş

[27a]

30

Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün

1. Naķd-i āh ile dili genc-i ‘ āķār itdüm bu ‘ıyd
Sīm-i eşki maşraf-ı rāh-ı nigār itdüm bu ‘ıyd
2. Öyle ser-bāz-ı cünūnum ki hevā-yı zülf ile
‘ Uķde-i tār-ı hayāli tār u mār itdüm bu ‘ıyd
3. Patladı reşk ü ğam u sūz ü hirās ile raķīb
Yār ile Țob-ķāneden tā ki güzār itdüm bu ‘ıyd

⁹² A/vr. 11b.

4. ʿArz için bir āl bāğuma o verd-i ʿiṣveye
Biñ hevesle ʿazm-i semt-i lālezār itdüm bu ʿıyd

[27b]

5. Bir muḥabbet-nāme-i tebrīk ile esrārımı
Her-çi bād ābād yāre āşkār itdüm bu ʿıyd

6. Pīṣ-rev oldı bu nev-i ṭarza dil ber [.....]⁹³
Ben daḥı pey-revlige Sālīm qarār itdüm bu ʿıyd

[28a]

31

Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilātün/ Feʿ ilün

1. Biñi bir nüṣṣa başılmış āri revnaḥ diyerek⁹⁴
Baʿ zı dāniṣli eḥibbādan alınca ḥaberi
2. Der-ʿaḫab ben daḥı bir dānesin aldum oḫudum
Selb ü imḥāya süvār oldı göñülün kederi
3. İmtiyāzı kime ʿāʿid iderken derk itdüm
Göriccek mündericātında olan şiveleri
4. Yaʿ ni bir zāt-ı mükemmel ki ider nāmı ile
Cebhe-i feyz-i Ḥudā-dādını rüşen-güher

[28b]

5. Şāhid-i ḥulḫına dil-dāde ʿumūmen ʿālem
Şīve-i ṭabʿına āşüfte bütün ins ü peri

⁹³ Nüshada bu bölüm boş bırakılmıştır. Bu nedenle mısra vezne uygun olarak yazılamamıştır.

⁹⁴ Bu şiirin matla beyti nüshada bulunmamaktadır.

6. Gülşen-ârâ-yı mezâmîn-i kitâbet ki alur
Nergis-i bâgçe-i şöhret-i inşâda geri
7. Pür ider mâhâşal-ı sa‘yi bülend-i kilki
Nice revnaqlı eşerlerle fezâ-yı hüneri
8. İtdi tenvîr o adar ‘âlem-i ma‘bû‘ atı
almadı şaff-sezâ pertev-i mihrûn degeri
9. Saqlasun hırz-ı mualsam gibi Sâlim üdebâ
Çeşm-i dolâb-ı ma‘ârifde bu zibâ eşeri

[29a]

32

Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilün

1. Rab kılup eyler o ehl-i hâl kim Mevlâsına
Eylemez minnet cihânun Hüsrev ü Dârâsına
2. Bir belâ itmem taşavvur ‘âlem-i imkânda
İhtiyâc ‘arz eylemek gibi kişi a‘dâsına
3. Müstetirdür sırr-ı lafz-ı lâ-beâ ibâlde
Feyz-i yek-rûz-ı cihân degmez gam-ı ferdâsına
4. İ‘tibâr eylerse nâ-dâna felek ma‘zûrdur
Ramı yodur sâ‘ilün ferzend-i nâ-binâsına
5. Sâlimâ vâ-bestedür hâll-i mu‘ammâ-yı emel
adri ‘âlî bir kerîmün luf-i müsteşnâsına

[29b] [30a] [30b][31a] [31b] [32a] [32b] [33a]

Boş

[15a]⁹⁵

33

Mef'ülü/ Mefâ'îlü/ Mefâ'îlü/ Fe'ülün

1. Taṭbībe çalış halkı zarāfet budur işte⁹⁶
İnsānlığa şāyeste 'alāmet budur işte

[15b]

2. Peygüle-i meyḥāne gibi cāy-ı şafā bul
'İndümde benüm mevķi' -i rāḥat budur işte
3. Sen gelmez iseñ meclise ey zāhid-i ḥod-bīn
Rindān-ı mey-āşāma 'ināyet budur işte
4. Tefvīķ-i rumūz itmelidür ders-i edebde
Ey ḥ'āce mü'eddā-yı fazīlet budur işte
5. Bir pul degeri olmaduđı itdi tebeyyün
Şeyḥuñ bize şatduğı kerāmet budur işte
6. Müstelzim-i ğufrān olur iḥlāşı şaḥīḥi
Sālim biline şān-ı 'ibādet budur işte
7. Rū-māl ola gör ḥāk-i der-i Āl-i 'abāya
Ehl-i nazara kuḥl-i ḥaķīķat budur işte

[17b]

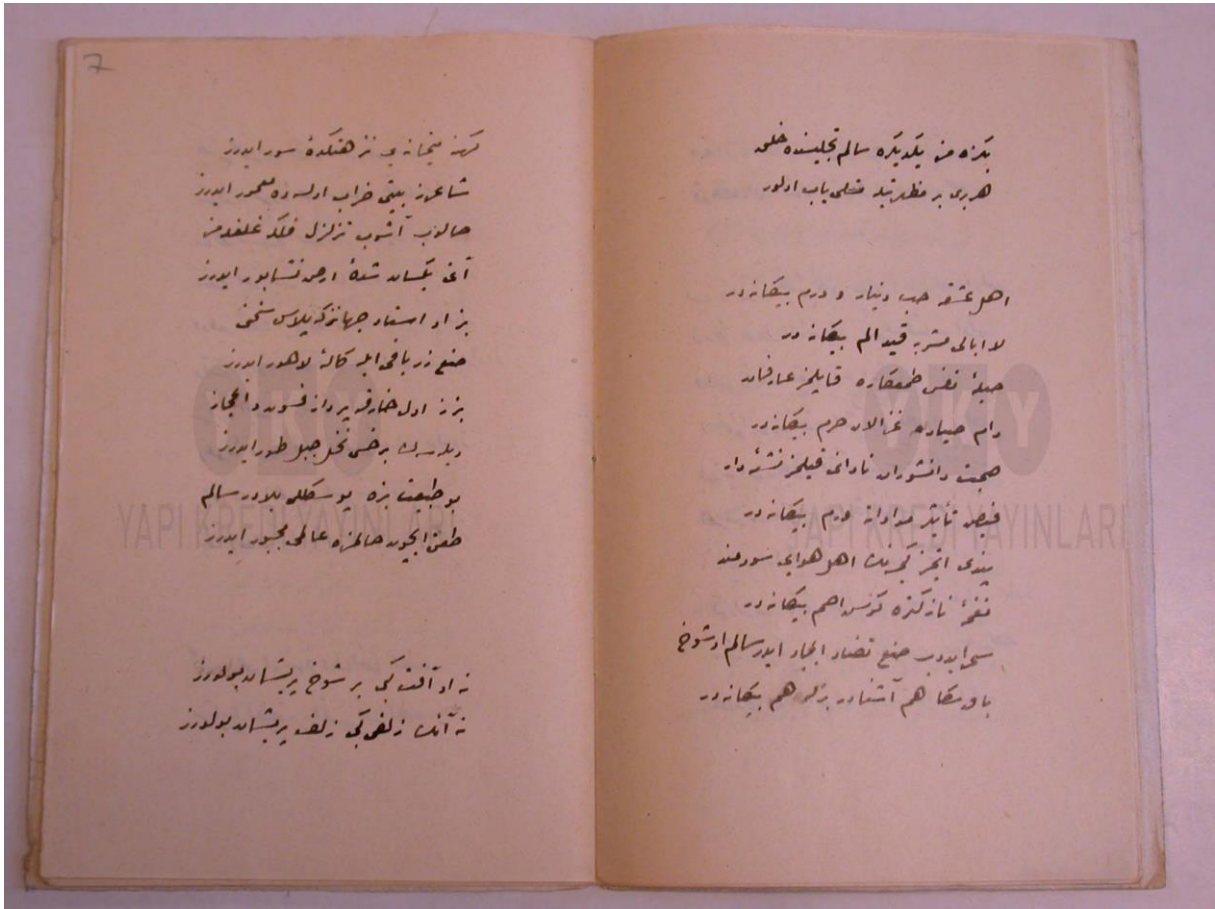
İş bu eş'ār Meḥmed Cāvīd tarafından iķtīfāt ve istinsāḥ idilmişdür 1943

⁹⁵ Bu varak (A) nüshasına aittir.

⁹⁶ (A) nüshasına ait vr. 15a/15b'de yer alan bu şiir, (B) nüshasında kayıtlı değildir.

METNİN ÖRNEK SAYFALARI

Eserin (A) Nüshası

Eserin (B) Nüshası

